

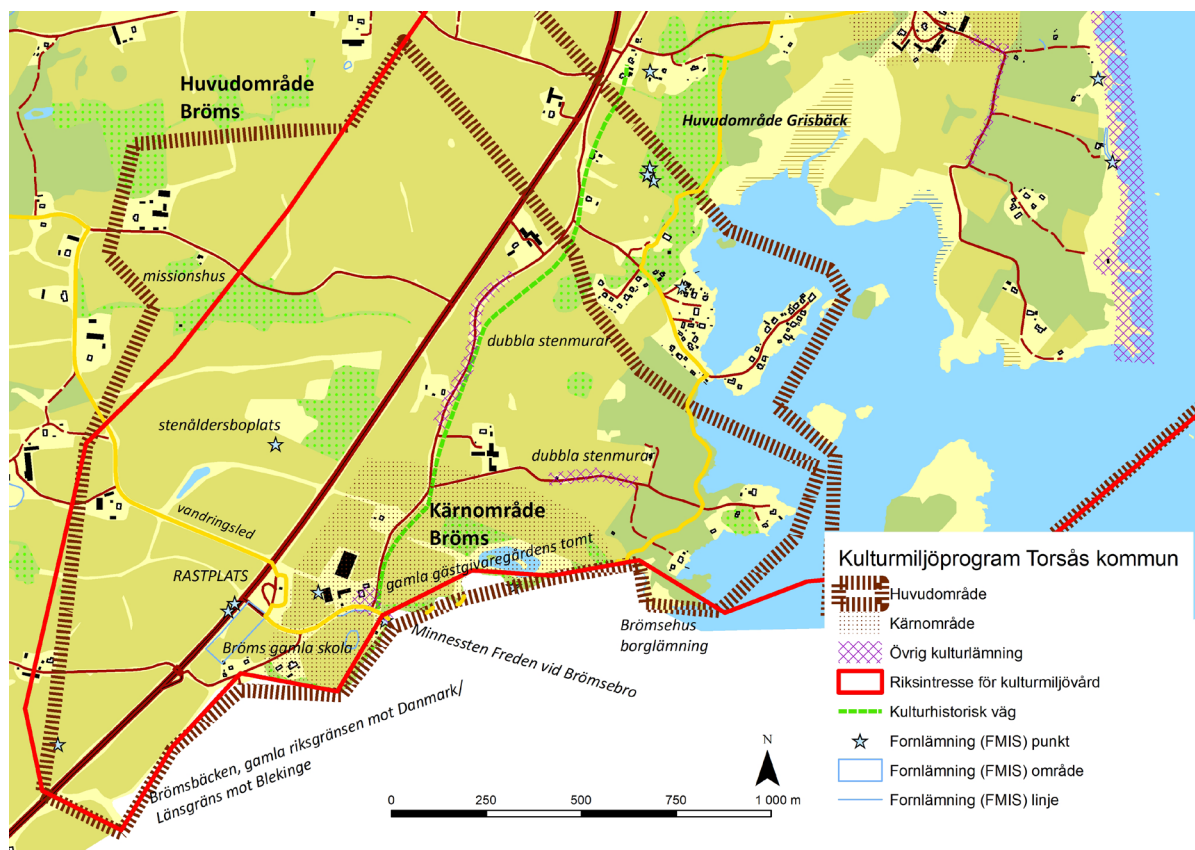

BLEKINGE LÄN

Bröms

Slätt- och kustbygd | Kulturmiljöprogram Torsås kommun

Huvudområdet är att betrakta som ett område som förstärker förståelsen för kärnområdet. Generellt ges inget särskilt skydd för huvudområdet. I huvudområdet kan dock ligga enskilda byggnader eller platser som har samma höga värde som inom kärnområdet.

Uppgifterna om fornlämningar är hämtade ur Riksantikvarieämbetets forminnesregister, fornsök (FMIS). Sedan 2014 har lagen ändrats så att alla lämningar äldre än 1850 omfattas av skyddet. Detta innebär att skyddsstatus i FMIS kan vara inaktuell. Vad som är fornlämning avgörs av länsstyrelsen.

Bröms

Bröms är en känd plats i Sveriges historia eftersom förhandlingarna till freden i Brömsebro inleddes och avslutades här 1645. Brömsbäcken som utgjorde den historiska gränsen mellan Danmark och Sverige, och som ännu utgör gräns mellan Blekinge och Småland, markerar tillsammans med två bevarade kallmurade stenvalvsbroar och en minnessten¹ den strategiska platsen. Bröms kan idag beskrivas som en gränsort och mindre by med rötter i 1000-talet och med bebyggelse från främst 1800-tal och tidigt 1900-tal. Av kulturhistoriskt intresse i byn idag är två äldre gårdar, en traditionell, bevarad kvarnbyggnad på holmen i bäcken, Bröms skolmiljö, ett odlingslandskap samt vägmiljöer med stenmurar. Omlandet kring Bröms karaktäriserad av Möres bördiga slättbygd. En sentida mötesplats i Bröms är den påkostade och prisbelönta rastplatsen vid väg E22 från 1995.

Bröms ingår i ett landskap som pekats ut som riksintresseområde för kulturmiljövården. Området beskrivs som ett traditionsbärande landskap i en gränsbygd, där det finns en från medeltida källor omtalad gränsmarkering och plats för rikspolitiskt betydelsefulla händelser. Längs byns södra gräns slingrar sig Brömsbäcken, som skiljer Småland från Blekinge, och som tidigare var riksgräns mellan Sverige och Danmark. Brömsbäcken i sin helhet är en viktig del av riksintresset, som en återspeglning av den gamla landsgränsen. Landskapet i byn domineras av ett öppet, flackt odlingslandskap med åkrar och ängar samt av gamla vägsträckor omgärdade av äldre stenmurar, en typisk fullåkersbygd. Till byn hör också en kuststräcka.

Byn har sedan åtminstone första hälften av 1800-talet bestått av två större gårdar förutom gästgivargården, varav den ena flyttades ut från bykärnan vid 1850-års laga skifte. Utanför bykärnan och det utpekade kärnområdet ligger flera gårdar av kulturhistoriskt intresse med ljusa mangårdsbyggnader och röda ekonomibygnader.

Bröms finns omnämnd redan på 1050-talet, som Brimsae sten, vilket skulle vara en av sex gränstenar mellan Sverige och Danmark. Namnet på platsen

var under en längre tid Brömsebro (idag finns en ort som heter Brömsebro, strax söder om Bröms). Bröms har haft strategisk betydelse för Mörebygden och för Sveriges försvar i vart fall från medeltiden och fram till 1600-talet. På Blekingesidan finns ännu lämningarna efter Brömsehus, en dansk försvarsborg som anses ha uppförts av Valdemar Atterdag på 1300-talet till skydd mot anfallande svenskar. Läget vid den gamla riksgränsen genomsyrar därmed Bröms historia. Holmen i bäcken har fungerat som kvarnplats sedan åtminstone 1400-talet. Eftersom bron över gränsbäcken var en strategisk plats vid landsvägen mellan Stockholm och Karlskrona, etablerades här tidigt en rastplats med gästgiveri. En stenvalvsbro finns kvar än idag. Gästgivargården låg mellan bron och den gård som finns kvar i bykärnan idag, men försvann i början av 1900-talet². Gästgivargården lär ha gjort Bröms till en viktig plats för bygden.

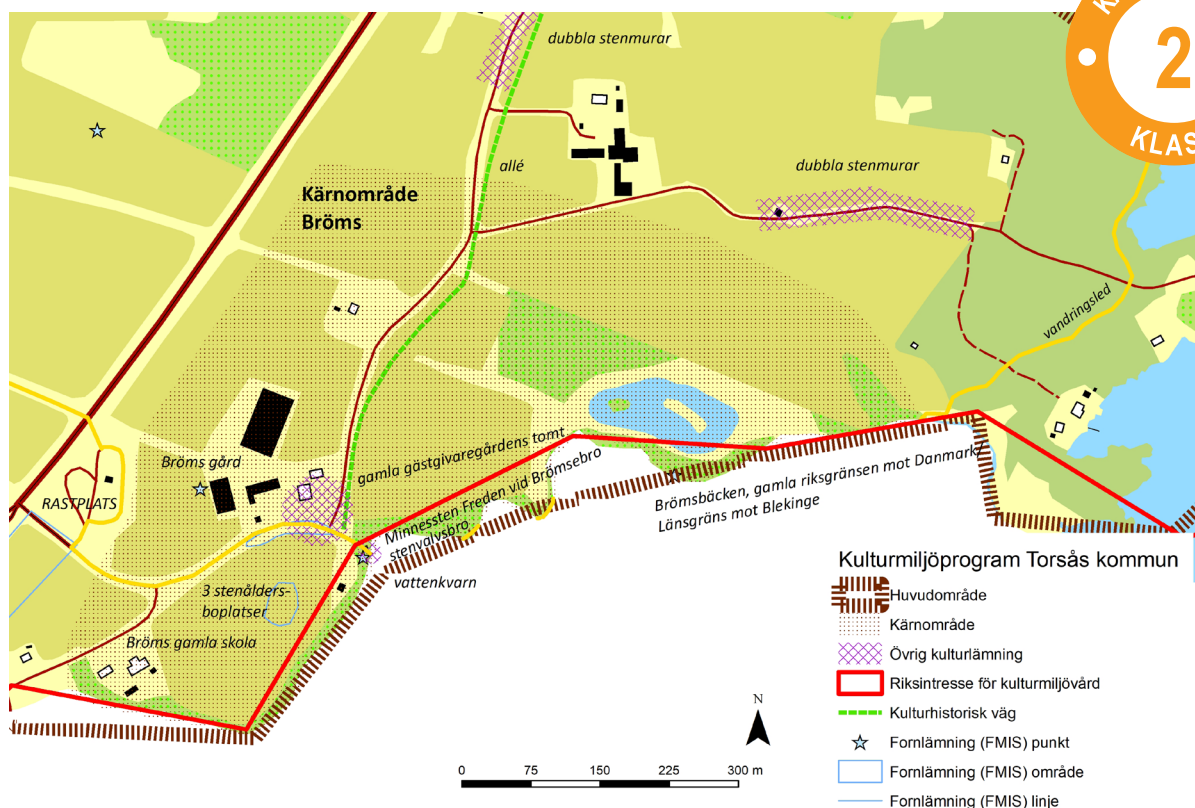
Namnet Bröms uppstod troligen först i slutet av 1800-talet. När Bröms skola byggdes i mitten av 1910-talet fick orten ny betydelse och innebörd. Skolbarn från byarna runt om³ fick andra minnen av Bröms och bäcken. I och med den 1995 nyanlagda rastplatsen strax väster om bykärnan har Bröms åter fått en rastplats för resenärer.

Gränsbäck, minnesten och kvarnen.

Enligt bokverket det medeltida Sverige nämns Bröms (Brömsesten, Brimse sten) första gången i skrift på 1050-talet, som en av sex gränstenar på gränsen mellan Sverige och Danmark (Blekinge). 1505 meddelar Sten Kristiernsson (Oxenstierna) från Hossmo till riksföreståndaren Svante Nilsson att han låtit befästa en holme vid Brömsebro, vilken tidigare varit bebyggd. Han tyckte att holmen var lämplig som en plats att "försvara riket och denna fattiga landsändan här nere". 1498 finns en kvarn, som ägdes av Arvid Trolle.

Kärnområdet bör i huvudsak betraktas som ett kulturhistoriskt särskilt värdefullt bebyggelseområde enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §). Områdena och deras byggnader får förändras, men inte rivras eller förvanskas. Husen ska underhållas så att de särskilda värdena och byggnadernas ursprungliga karaktär bevaras.

Uppgifterna om fornlämningar är hämtade ur Riksantikvarieämbetets forminnesregister, försök (FMIS). Sedan 2014 har lagen ändrats så att alla lämningar äldre än 1850 omfattas av skyddet. Detta innebär att skyddsstatus i FMIS kan vara inaktuell. Vad som är fornlämning avgörs av länsstyrelsen.

Kärnområdet

I Brömsbäcken finns en holme med en minnessten från freden i Brömsebro och en stenvälsbro som också markerar länsgränsen. På holmen finns också en traditionell landsortskvarn från 1800-talets mitt i rödmålad skiftesverkskonstruktion och en stensatt verkskanal till kvarnen.

Den gård som ligger kvar i bykärnan, tidigare granne med gästgivargården, har två traditionella mangårdsbyggnader varav den ena härstammar från tidigt 1800-tal och den andra från sekelskiftet 1900. De två mangårdsbyggnaderna har traditionell färgsättning i ljus oljefärg, snickarglädje på verandor, samt friser och knutfoder enligt "Torsåspanelens" principer. Ekonomibyggnaderna som hör till gården är mer moderna och därmed ett exempel på en gård med lång kontinuitet.

Till bykärnan hör sedan 1910-talet också skolmiljön med en tidstypisk, stor skolbyggnad i trä samt en äldre (hitflyttad) lärarbostad. Stenmurar som löper längs med den slingrande gamla landsvägen förstärker, tillsammans med alléträd, karaktären av en äldre by.

En av de två stenvälsbroarna vid holmen i Bröms. Bäckens markerar gränsen mellan landskapen Småland och Blekinge, tidigare riksgrens.

Litteratur- och arkivtips

- Södra Möre, Bo Alvemo, Mörebanken, Söderåkra sparbank, 1984.
- Södra Möre 2 (andra delen), Bo Alvemo, Mörebanken, Söderåkra sparbank, 1990.
- Bröms kvarn – byggnadsantikvarisk kontroll, Richard Edlund, Kalmar läns museum, 1997.
- Brömsehus gamla skolhus - Ryttaregården i Bröms, Torsås Bröms 2:5, Söderåkra socken, Torsås kommun, Kalmar län, Småland, Veronica Olofsson och Susann Johannisson, KALMAR LÄNS MUSEUM, Bebyggelsehistorisk utredning 2013.
- Lantmäteriets historiska kartor (1724, 1765, 1850, 1942)

---

¹ Rest 1915 till minne av freden 1645.

² Gästgivargården ska ha rivits någon gång efter 1904.

³ Bröms skola hade ett upptagningsområde med en radie om ca fyra km som sträckte sig söderöver till byarna Bredavik och Spattebo i Blekinge, i norr mot byarna Rotavik och Grisbäck och mot väster till byarna Skubbebo och Blomsö.

Vid bäcken i Bröms har det funnits kvarn i alla fall sedan medeltiden. Idag finns här en bevarad 1800-talskvarn.

Betydelsefulla kulturhistoriska karaktärsdrag

<p>Vägsträckningar och vägmiljöer</p>	<p>Den gamla riksvägens slingrande sträckning och bredd. Element som hör vägmiljön till: stenmurar, staket med grindar, grindstolpar i sten eller trä samt alléträd.</p>
<p>Odlingslandskap och fornlämningar</p>	<p>Landskapet runt byn präglas av öppna odlings- och ängsmarker som är antingen stenfria eller stenbefriade. Det är den typiska fullåkersbygden Södra Möres.</p> <p>Hela miljön vid riksgränsen, med vägen över bäcken, en stenvalvsbro och en historisk holme med en minnessten, kan betraktas som en fornlämningsmiljö av riksintresse.</p>
<p>Bebyggelsestruktur</p>	<p>Bebyggelsen är orienterad utmed gamla landsvägen.</p>
<p>Jordbrukslandskapets ekonomibyggnader</p>	<p>Ekonomibyggnaderna vid gården i centrala Bröms präglas av stor skala och modern stil, men i faluröd färgskala. De speglar en mycket gammal kontinuitet i jordbruksdrift. Andra gårdar i området har varierande typer av ekonomibyggnader. Många är stora. Äldre traditionella smala faluröda ladugårdar/lador i skiftesverk med spetsiga takvinklar finns också (tidigare belagda med stråtak).</p>
<p>Skolmiljö och kvarnmiljö</p>	<p>Skolan har en bevarad, mycket karaktäristisk 1910-talsstil. Till skolmiljön hör också det bevarade uthuset med flera dass och andra förråd samt en lärarbostad, bestående av en (hitflyttad) äldre byggnad som också är välbevarad. I miljön är också tomten mycket viktig, och dess inramning med stenmur, staket och grind. På tomten finns några ovanligare uppvuxna träd som användes under skolans epok i lärosyfte.</p> <p>En kvarnmiljö med en traditionell landsortskvarn (en hjulkvarn) finns från 1800-talet, med vattenhjul i trä i den stensatta verksintagskanalen.</p>
<p>Bostadshus, mangårdsbyggnader och trädgårdar</p>	<p>Bondgårdarna är stora, med ganska stora mangårdsbyggnader. Den ljusmålade panelade fasaden dominerar. Fasader är traditionellt målade med äkta linoljefärg av äkta jordfärgspigment. Äldre dörrar och fönster som finns kvar ger karaktär åt husen. I området finns också småhusbebyggelse utmed vägnätet och exempel på sommarstugor. De är ljusmålade eller faluröda.</p> <p>Både stora och små äldre hus i området har tillhörande trädgårdar med liknande, traditionell, struktur, med grusgångar och staket runt. Grindstolpar och grindar är en viktig del av boendemiljöerna. Trädgårdarna har ofta uppvuxna träd och fruktträd samt delvis äldre växtbestånd med blomrabatter och buskar.</p>
<p>Tak och takmaterial</p>	<p>Taktegel av äkta lertegel är den traditionella taktäckningen på bostadshusen och många uthus. I de fall den finns kvar är den särskilt värdefull. I vissa fall bör begagnat eller nytillverkat lertegel återläggas. Om teglet är tillverkat på ett lokalt tegelbruk är det kulturhistoriska och lokalhistoriska värdet särskilt högt.</p>

Brygghus väster om byn.

Bröms moderna rastplats.

Bröms gamla skola.

Vägmiljö och stenmurar.

En vandringsled passerar Bröms.

Området kännetecknas av bördiga stora öppna åkrar och stora ladugårdar, ofta faluröda.

En gård väster om byn med Torsåspanel.

Den gamla landsvägen går genom Bröms. De stora åkrarna är typiska för området. De har brukats i hundratals år, och brukas ännu.

En stenkällare har grävts in i en kulle en bit ifrån gården. Vinterförvaring av potatis var en viktig del av försörjningen under bondesamhällets självförsörjande tid.

Missionshus väster om byn.

Skolans lärarbostad.

Bröms gård.

Gårdens mangårdsbyggnad.

Äldre mangårdsbyggnad.

Det gamla vägskalet utanför gästgivaregården var länge en mötesplats i Bröms. Brömsebro gård 1958.

Den gamla gården centralt i Bröms har ladugårdar och ekonomibyggnader från olika tider, vilket visar på den långa kontinuiteten av jordbruksdrift. Den faluröda färgskalan håller samman miljön.

I Bröms finns också, liksom utmed hela kusten, exempel på sommarstugor av olika ålder.

En gård i byn och vägmiljö.

En gård väster om byn.

En gård väster om byn.

En gård väster om byn.

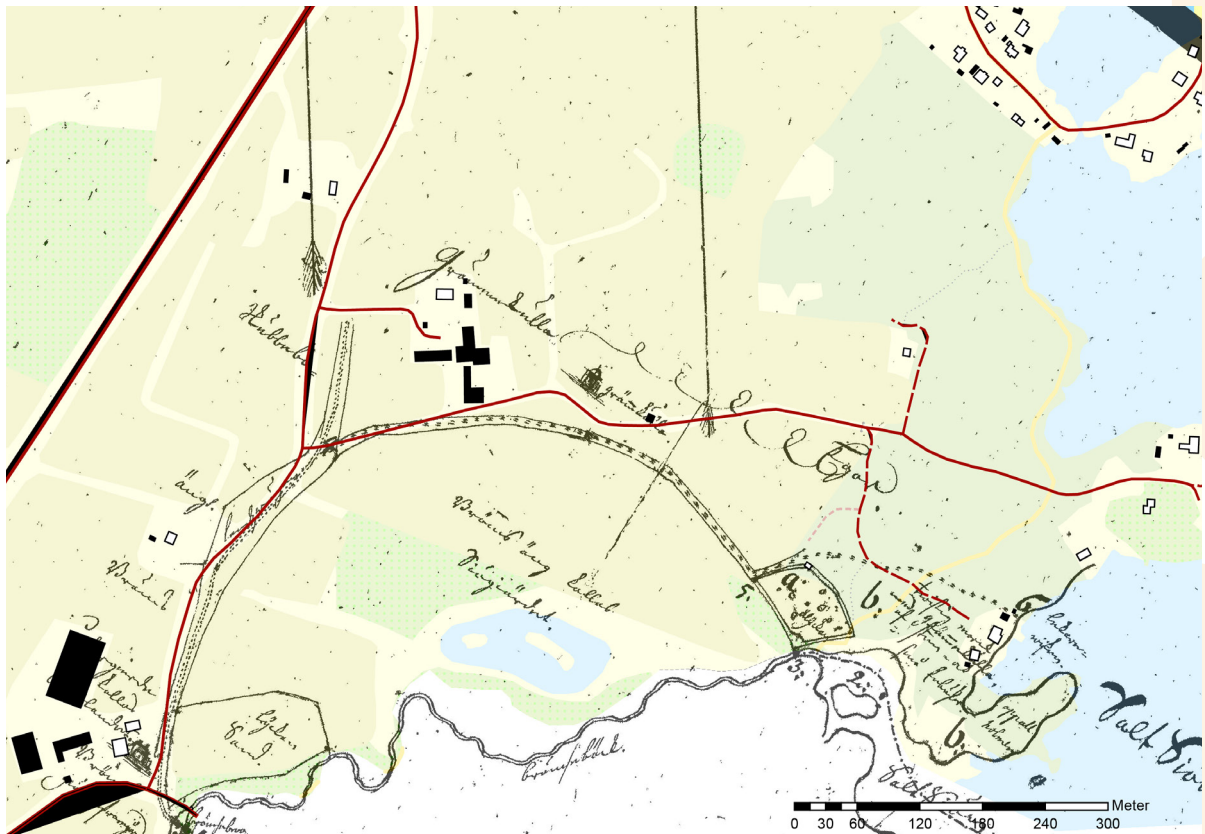

En äldre stuga utmed gamla landsvägen.

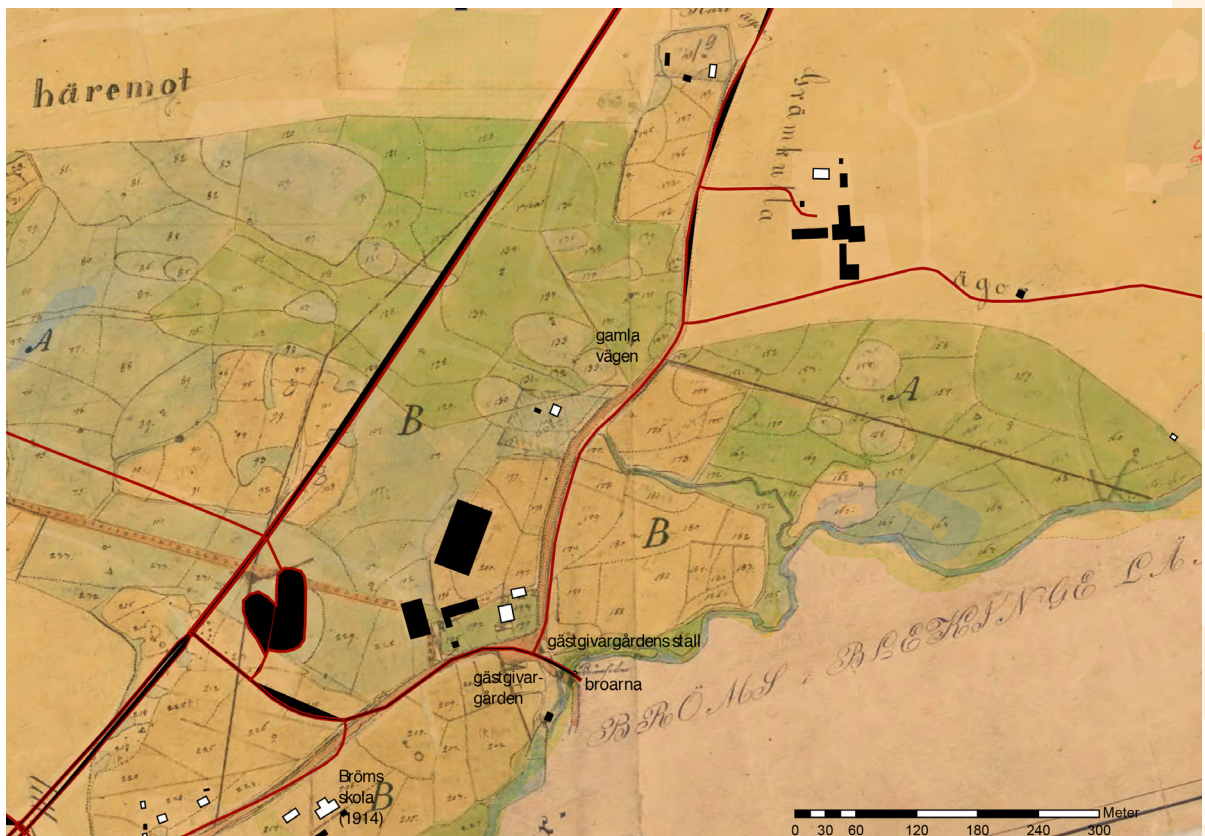

Vägmiljö och stenmurar i odlingslandskapet.

Bröms. 2017 års karta med vita bostadshus, svarta uthus och röda vägar ovanpå en karta från 1724.

Bröms. 2017 års karta med vita bostadshus, svarta uthus och röda vägar ovanpå en karta från 1850.

Freden i Brömsebro

Den lilla holmen i bäcken som skilde Sverige från Danmark (och ännu skiljer Småland från Blekinge) lämpade sig utmärkt för snabba möten men var opraktisk för längre. Ett krig mellan Sverige och Danmark-Norge under drottning Kristinas respektive Kristian IV av Danmarks regeringsperioder hade pågått sedan 1643 då fredsförhandlingarna inleddes här i Bröms den 8 februari 1645. Fredsförhandlingarna hade initierats av Frankrike som redan i januari 1644 skickat diplomaten Gaspard Coignet de la Thuillierie att trycka på de båda stadsöverhuvudena. Efter nästan ett års påtryckningar lyckas han få Sverige och Danmark-Norge att den 25 december skriva under ett traktat om att fredsförhandlingar skulle inledas vid Brömsebro i februari 1645.

Efter det inledande mötet på holmen i Bröms flyttade den svenska delegationen till byn Söderåkra och den danska till Kristianopel. Medlarna red mellan delegationerna och lämnade bud och motbud. De svenska ombuden var Axel Oxenstierna (62), Mattias Soop (60), Johan Skytte (68) och Ture Bielke. Johan Skytte dog månaden efter förhandlingarna inlets och ersattes istället av Ture Sparre. Danmark representerades bland annat av Corfitz Ulfeldt (39). När förhandlingarna slutligen efter ett halvår var klara den 13 augusti 1645 möttes medlarna igen vid gränsstenen på holmen för att lämna över de underskrivna avtalen. De svenska militära framgångarna i 30-åriga kriget gjorde att de svenska kraven var ganska långtgående. Freden innebar att Danmark-Norge avträdde de norska landskapen Jämtland och Härjedalen, och de danska öarna Gotland och Ösel i Östersjön till Sverige. Sverige erhöll dessutom Halland under 30 år samt viss tullfrihet i Öresund, också för svenska besittningar på andra sidan Östersjön.

Först ytterligare 13 år senare, vid freden i Roskilde 1658, övergick Blekinge permanent till Sverige.

Freden innebar att Danmark-Norge avträdde de norska landskapen Jämtland och Härjedalen, och de danska öarna Gotland och Ösel i Östersjön till Sverige. Sverige erhöll dessutom Halland under 30 år samt viss tullfrihet i Öresund, också för svenska besittningar på andra sidan Östersjön.

Rekommendationer för att bevara och utveckla kulturhistoriska värden

<p>Vägsträckningar och vägmiljöer</p>	<p>Det är önskvärt att äldre vägnät, vägsträckningar och den fysiska vägmiljön värnas, med vägarnas bredd, beläggning samt olika element som hör till vägmiljöerna, som: staket, häckar, grindar, grindstolpar, alléträd, stenmurar och hamlade träd.</p>
<p>Odlingslandskap och fornlämningslandskap</p>	<p>Minnesstenen är klassad som fornlämning. Stenvalvsbron och kvarnens stensatta verksintagskanal är inte klassade som fornlämningar, men borde vara det. Höga krav borde ställas på alla förändringar samt underhåll av hela miljön vid holmen.</p>
<p>Bebyggelsestruktur</p>	<p>Den struktur som finns med bebyggelsens placering utmed det äldre vägnätet i byn bör respekteras. Komplementbyggnader och nya hus placeras vid befintliga bebyggelselägen eller utmed vägnätet, eller i anslutning till befintliga sommarstugeområden. Både stora och små bostadshus bör ligga mitt på tomterna, med trädgård runt. På tomterna skulle kunna rymmas flera uthus eller andra komplementbyggnader. Eventuella nya ekonomibygnader bör i princip placeras bakom mangårdsbyggnaderna eller i anslutning till platser med befintliga ekonomibygnader. Eventuella nya hus bör i princip inte placeras mitt på äldre åkrar eller ängar.</p>
<p>Jordbrukslandskapets ekonomibygnader</p>	<p>Vid förändringar och tillägg är det önskvärt att ny bebyggelse placeras i anslutning till äldre bebyggelselägen eller utmed gamla vägnät, dock inte mitt på äldre åkrar eller ängar. Den faluröda färgskalan för ekonomibygnader hjälper också till att hålla den samman.</p>
<p>Skolmiljö och kvarnmiljö</p>	<p>Skolområdet med de två skolhusen har sin huvudsakliga karaktär bevarad och är utpekad som ett område med "särskilt värdefulla byggnader" enligt PBL.</p> <p>Kvarnmiljön utgör visuellt en viktig del av den historiska holmen och bör bevaras och underhållas.</p>

Landskapet vid Bröms är öppet och karaktäriseras av stora bördiga åkrar och stora gårdar med ljusmålade mangårdsbyggnader och stora och många faluröda ekonomibygnader. Det äldre vägnätet med stenmurar finns också till stora delar bevarat.

Mangårdsbyggnader och trädgårdar

Byggnaders individuella arkitektur och tidstypiska drag hanteras varsamt. Proportioner, fasadfärg, tak och byggnadsdetaljer respekteras. Originaldelar bör behållas. Ingen ytterligare inklädnad eller yttre tilläggsisolering av fasader bör göras på äldre/välbevarad bebyggelse. Fasadpanel på äldre hus (äldre än cirka 1950-tal), liksom byggnadsdetaljer som dörr, foder, snickarglädje, verandastolpar, räcken med mera ska vara släthyvlad och bör penselmålas i ljusa kulörer. Helst bör linoljefärg användas till äldre paneler. Faluröda paneler kan ha sågad yta. Byggnader med helt eller delvis bevarad Torsåspanel samt Södermöreknut bör visas särskilt stor hänsyn eftersom de är så utmärkande för Torsås kommun. Man bör vara mycket försiktig med förändringar som påverkar dessa karaktärsdetaljer fysiskt eller intrycksmässigt. Det är önskvärt att för den äldre bebyggelsen bibehålla eller förstärka karaktären med den ljusmålade Torsåspanelen.

Äldre fönster, dörrar och entréer är väsentliga för husens karaktär. Om fönster tidigare bytts ut mot moderna, som inte passar huset stil, kan dessa vid behov ersättas av nya i en stil anpassad till huset. Dessa bör i så fall utföras i massivt trä och målas i traditionella kulörer som passar huset. Kulörer som fås av traditionella pigment bör väljas. Vanliga fönsterfärger under 1800-talet var mörkbrunt, mörkgrönt eller brutet vitt. Då målades både båge och karm i samma. I början av 1900-talet blev det vanligt med mörkt grönt eller rött på bågarna, ofta med ljusa karmar. Vissa dörrar och fönster kan spegla en viss händelse eller utveckling, som till exempel affärsdörrar och fönster. Dessa kan ses som årsringar som har kulturhistorisk betydelse, och bör i många fall bevaras.

Trädgårdarnas struktur och grönska utgör ofta viktiga element i kulturmiljöerna och bidrar med trivsel och skönhet. Uppvuxna träd (särskilt fruktträd), buskar, planteringar och grusgångar tillsammans med inramningar i form av häck, staket eller stenmur mot vägen bör visas hänsyn. Grindstolpar och grindar är också en mycket viktig del av äldre tomter. Vid nyplantering kan med fördel träd och växter som finns eller har funnits i trädgården tidigare väljas. Nya staket eller häckar mot vägen bör utformas i en anpassad stil. Omfattande utfyllnader, stödmurar, hårdgjorda ytor, betongplattor och tydligt moderna material bör undvikas i äldre bevarade kulturmiljöer.

Tak och takmaterial

Taktegel av äkta lertegel är den traditionella taktäckningen på bostadshus och många uthus från perioden 1800-tal och en bra bit in på 1900-talet. I de fall äldre lertegeltak finns kvar är de värdefulla för den äldre karaktären och bör underhållas och bevaras. Ofta kan de återanvändas även om undertaket med läkt, papp etcetera. behöver ses över. De tegelbruk som funnits i kommunen är: Appleryd, Böke, Bruatorp, Ilingetorp, Ekestorp, Kroka, Påboda och Sloalycke. En del pannor är märkta med stämplor som symboliserar dessa bruk. Det är positivt att återställa och åter lägga lertegeltak på sådana, välbevarade, äldre hus som en gång har haft det, även om de i senare tid fått ändrat takmaterial till exempelvis betongpannor.

I vissa fall kan moderna takmaterial som exempelvis pannplåt ses som skyddstäckning, som bidrar till att värdefulla byggnader bevaras i landskapet, vilket ofta gäller för ekonomibygnader. Äldre skiftesverksladugårdar med spetsig takvinkel som tidigare haft stråtak får gärna täckas med stråtak igen, om intresse finns.

Framtida förändringar – att tänka på

<p>Om- och tillbyggnader, bostadshus</p>	<p>Det är nästan alltid möjligt att göra tillbyggnader om utformning, detaljer och placering är väl genomtänkt. Om- och tillbyggnader bör i skala, material- och färgval anpassas till varje enskild äldre byggnad. Särskilt känsliga är ofta de äldre små bostadshusen. Grundregeln för tillbyggnad bör vara att den nya delen ska underordna sig huvudbyggnaden och låta huvudbyggnaden vara synlig. Tillbyggnad kan göras antingen i stil med befintligt hus eller i mer modern stil. Att anlita arkitektonisk kompetens kan vara till hjälp. Tillbyggnader, takkupor och altaner eller andra mer påtagliga förändringar utförs helst på en mindre framträdande del. Altaner hör egentligen inte till äldre miljöer. Om de ändå byggs bör de vara marknära. Takkupor eller fönster i takfallen görs med omsorg om detaljer och skala.</p>
<p>Nybyggnation och komplementbyggnader</p>	<p>Tillkommande komplementbyggnader placeras och utformas med respekt för huvudbyggnad och tomt. Höjd, volym och utförande anpassas till omkringliggande miljöns karaktär. Ofta passar äkta falu rödfärg på uthus. Utformningen på nya komplementbyggnader kan vara i äldre stil eller modern, men något sammanhållande drag bör finnas exempelvis genom färgsättning.</p>
<p>Nya bostadshus i kärnområdet</p>	<p>Ny bostadsbebyggelse kan nästan alltid tillkomma utan att de kulturhistoriska värdena går förlorade, om de passas in i skala, placering eller på annat sätt som visar hänsyn. Om nya bostadshus ska utföras i äldre eller modern stil måste bedömas från fall till fall, beroende på hur den omkringliggande miljön påverkas.</p>

Torsåspanel och Södermöreknut

Torsåspanelen är ett tydligt regionalt särdrag som finns just i denna trakt. Den kännetecknas av ljusmålad, släthyvlad träpanel, ofta både stående och liggande, ofta kombinerad med viss "snickarglädje". Ibland övergår fönsterfodren i en trekant över fönstren. Ibland är Torsåspanelen också kombinerad med den regionala Södermöreknuten, där knutlådan har försetts med en rundstav i hörnan mellan knutbrädorna. Dessa särdrag förekommer både på små (fattiga) och stora (rikare) hus.

Torsåspanel i originalskick håller vanligen hög hantverksmässig kvalitet och har generellt höga kulturhistoriska värden. Om husen och detaljer som äldre dörrar och fönster finns kvar ger detta också ökat kulturhistoriskt värde åt huset. Paneler av denna typ, som är släthyvlade, bör målas med linoljefärg i ljusa kulörer. Var rädd om din gamla Torsåspanel!

Plan- och bygglagen (PBL)

Generella skyddsregler enligt Plan- och bygglagen (2010:900)

Underhåll

8 kap 14 § i Plan- och bygglagen (PBL) är ett generellt krav, vilket innebär att detta omfattar all bebyggelse. Underhållskravet lyder: Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning (...) i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

Varsamhet

Även 8 kap 17 § PBL är ett generellt krav och påbjuden hänsyn gäller såväl interiör som exteriöra ändringar. Varsamhetskravet innebär att ändring av en byggnad skall: (...) utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Ändring

Enligt 8 kap 7 § PBL skall de tekniska egenskapskraven (som omnämns i 8 kap 4 och 5 §§) vid ändring av en byggnad (...) anpassas och avsteg från kraven göras med hänsyn till ändringens omfattning (...) samt med hänsyn till byggnadens förutsättningar och till bestämmelserna om varsamhet och förbud mot förvanskning i detta kapitel.

Förvanskningförbud

Byggnader som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får enligt plan- och bygglagen (PBL) inte förvanskas. Även om en byggnad har pekats ut som särskilt värdefull i till exempel ett kommunalt bevarandeprogram så är det rent formellt endast en upplysning om att kommunen bedömer att byggnaden har sådana värden att den omfattas av förvanskningförbudet enligt 8 kap. 13 § PBL. Utpekandet i sig har dock ingen rättsverkan. I ett beslut om bygglov måste byggnadsnämnden ta ställning till om byggnaden har sådana värden att den kan anses vara en särskilt värdefull byggnad. Därvid kan till exempel ett bevarandeprogram tjäna som ett underlag.

Särskilt värdefull byggnad

Ur PBL, 8 kap, 13§/ Boverkets byggregler (föreskrifter och allmänna råd), BBR, kap 1:2213 Särskilt värdefull byggnad: Byggnader från tiden före 1920-talets bebyggelseexpansion, som har sin huvudsakliga karaktär bevarad, utgör idag en så begränsad del av byggnadsbeståndet att flertalet av dem kan antas uppfylla något av kriterierna för särskilt värdefull byggnad. (BFS 2016:6).

Kulturmiljölagen, KML (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön. Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas. Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:548)

2 kap. Fornminnen

1 § Fornlämningar är skyddade enligt denna lag. För att en lämning ska vara automatiskt skyddad enligt kulturmiljölagen behöver den uppfylla tre rekvisit. Den ska vara en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och är varaktigt övergiven. Lämningen behöver dessutom vara tillkommen före år 1850, eller i fråga om fartyglämning, förlit före 1850. Till fornlämningar hör till exempel gravar, resta stenar, lämningar, samlingsplatser, ruiner, vissa färdvägar och broar med mera. Även naturbildningar som ålderdomliga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen berörs av 2 kap.

3 kap. Byggnadsminnen

1 § En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. (Torsås kommuns första två byggnadsminnen är väderkvarnen i Bruatorp och Olssonska gården i Torsås.)

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Miljöbalk; MB (1998:808)

1 kap. Miljöbalkens mål och tillämpningsområde

1 § Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

Biotopskydd av stenmur i jordbruksmark (förordningen (1998:1252) om områdesskydd)

Stenmurar har höga naturvärden och en viktig funktion i ekosystemet genom den variation de skapar i jordbrukslandskapet. De utgör livsmiljöer, tillflyktsorter och spridningsvägar för flera av jordbrukslandskapets växt- och djurarter bland till exempel lavar, mossor, grod- och kräldjur, insekter, spindlar, fåglar och smådäggdjur. Flera av dessa arter var tidigare betydligt vanligare, men återfinns nu ofta endast i anslutning till jordbrukslandskapets småbiotoper. Stenhägnader i odlingslandskapet kan ha en mycket lång kontinuitet. Enkla sten-strängar kan visa på förhistorisk markanvändning. Mycket låga stenmurar kan vara lämningar av hägnader i blandteknik.

För att en stenmur ska omfattas av biotopskyddsbestämmelserna ska minst en sida av muren gränsa till jordbruksmark. En stenmur som löper längs en allmän väg, eller längs gränsen till skogs- eller tomtmark omfattas av biotopskyddsbestämmelserna om murens andra sida gränsar mot en åker, betesmark eller annan jordbruksmark. Skyddet för stenmurar bör normalt gälla även i de fall en högst två meter bred naturlig bäckfåra, ett dike, eller en mindre grusväg är belägen mellan stenmuren och den intilliggande jordbruksmarken.

Alla bilder tillhör Kalmar läns museum om inget annat anges.
Fotograf färgbilder Susann Johannisson, Kalmar läns museum
om inget annat anges. Gamla kartor tillhör Lantmäteriets
kartarkiv. Text: Susann Johannisson, Kalmar läns museum.
Grafisk formgivning: Webbochform.se.

Producerat år 2018-2019.

Torsås
kommun